

GÜNÜMÜZ ADANA ÂŞIKLIK GELENEĞİ ÂŞIKLARINDAN ÂŞIK KEDERİNİN ALEVÎ-BEKTAŞİ EDEBİYATINDAKİ YERİ*

Prof. Dr. Erman Artun

Türkler İslâmiyet kültür dairesine girdikten sonra yurt değiştirerek Anadolu'ya geldiler. Yeni yurttaki kültürün doğası gereği günlük yaşam ve değer yargıları da değişikliğe uğradı (Artun,1996:13). Anadolu'da yaşanan kültür sentezi Türk kültür potasında eriyerek yeni bir alaşım oluşturmuştur. Türk kültür tarihî açısından Anadolu'da dinsel inançlara değişik bakış açıları, tarikatleri doğurmuştur. Anadolu sofiliği İslâmiyet öncesi İnanç sistemleri ve sosyal yaşamın etkisiyle karışmış Anadolu'ya özgü bir sentez oluşturmuştur (Güvenç,1993:138) Hicretin ilk yüzyılından itibaren bir züht ve takva anlayışı içinde ortaya çıkmaya başlayan tasavvuf hareketi, miladi 9. yüzyıldan sonra geniş ve renkli bir düşünce sistemi olmuştur. 11. yy. 'da tarikatların kurulmasıyla tasavvuf bütün islam alemine yayılmıştır (Ocak,1984:1).

Şehirde ve kırsal kesimde gelişmeler nedeniyle sosyal yönden farklılık gösteren Alevî ve Bektaşî zümrelerinin geçmişten günümüze gelen ortak, zengin bir edebiyat gelenekleri vardır. Şii-Bâtını eğilimli tasavvuf etkisine açık, tarikattan çok inançlar bütünü olarak değerlendirilen Anadolu Aleviliği, Bektaşilikle birlikte ele alınır (TL,1993:C.6,43). 13. yy. Anadolu'da Türk diliyle meydana gelen edebiyatın bir dönüm, bir ayırım dönemidir. Bu dönemde yetişen ve devirler aşan Yunus Emre, yeni kavram, motif, hayal, imge dünyasıyla Anadolu'ya bir ilham kaynağı sunuyordu.

Âşıklar sazlarıyla halk dilini şiirleştirip, halkın duygularını dile getiriyorlardı (Gölpınarlı,1992:1-6). Alevî-Bektaşî edebiyatı Hacı Bektaş Velî ve Abdal Musa kültürüyle beslenmiş Anadolu halk edebiyatının imkânlarının birleştirilmesiyle yeni bir sentez oluşturulmuştur. Önceleri özü nedeniyle Yunus Emre'nin şiirlerine dayanan bu edebiyat geleneği sonraları zamanla bazı belirgin farklar kazanarak özgün yeni bir edebiyat olmuştur. Alevî-Bektaşî edebiyatı 15. yy.'da Kaygusuz Abdal'la başlamıştır. Aynı yüzyılda Pir Sultan Abdal, Hüseyin. 17. yy. 'da Kul Himmetle doruk noktasına çıkmıştır. 18. yy.'da da süren bu gelenek 19. y y.'da Seyrani ile devam etmiş, Yemini, Virani, Teslim Abdal ve Nesimi'yle en güzel örneklerini vermiştir. Bu gelenek günümüz âşıklarınca bütün canlılığıyla sürdürülmektedir (Gölpınarlı,1992:40).

Alevi-Bektaşî edebiyatı, bu zümrelerin geleneklerini, inançlarını, aralarında söylenen atasözlerini, deyimlerini de İfadelerdir. Din ulularını över, onlara ait menkıbeleri şiirleştirir, usulden, erkandan, ayinden bahseder. Bu edebiyat öncelikle Alevî-Bektaşî inançlarına (Allah, Muhammet-Ali üçlemesi, On İki İmam inancı vb.) Alevî-Bektaşî ilke, kural ve törelerin yaygınlaşmasına hizmet eder duruma gelmiştir (TL,1993,C.6.:43) Alevî-Bektaşî edebiyatında İslâmiyet öncesi İnanç sistemlerinin kuvvetli izleri görülür. Eski inanç sistemleri ve kültürlerinin ayin ve törenlerine ait pratiklerin Anadolu'da yeni bir sentezle İslâmî şekil ve ruha dönüştüğünü görüyoruz. Bu sentez bir yaşam ve değerler bütününe dönüşmüş Alevî-Bektaşî edebiyatını etkileyip şekillendirmiştir. Alevi-Bektaşî kültürünün kökleri Orta Asya İslâmiyet öncesi İnanç sistemlerine kadar uzanır (Melikoff,1994:30). Zümre edebiyatında ehli beyt sevgisine, Hz. Ali'ye bağlanışa, 12 imamı takdise ve İmam Hüseyin'e yönelik olarak mersiyeler yazılmıştır. Bu edebiyatta vahdet-i vücud geri plândadır. Çoğu zaman Allah'a sevgiyle ulaşılabileceği düşüncesiyle samimi bir uslûp kullanılır (Gölpınarlı,1995:78).

Hacı Bektaş Velî düşüncesi, Alevî-Bektaşî edebiyatının beslendiği en önemli kaynaklardandır. Hacı Bektaş Velî'nin Makâlat'ında aşk insanla Allah'ın temas çizgisinde zuhur eder. Aşk insandaki gönül denen cevherin hakimiyeti olayıdır. "Aşk dedikleri, Allah'ın kendi has odunudur ki, o odunun ocağı erenlerin gönlüdür (Öztürk,1992:21). Hacı Bektaş Velî insana ve insanlığa bakışta bütün dar görüş ve ön yargıların üstüne çıkmış, bütün insanları sevmeyi, başkalarını ayıplamamayı, insan olmanın şartı bilmiştir (Öztürk,1992:118). Bu düşünce yaşama biçimi olmuş, Alevî-Bektaşî şiirini şekillendirmiştir, incelememizde Alevî-Bektaşî zümrelerinin düşünce sistemlerini tekrarlamaktan kaçınarak edebiyat yönünü öne çıkaracağız (Gölpınarlı,1997:19; Cinemre-Aksit,1995:30; Fığlalı,1993:233; Kırkinci, 1994:13; Eyüboğlu,1993:19; Sümer,1995:185-201; Gülvahaboğlu,tarihsiz; Eröz,1977; Ocak,1995:185-201; Gölpınarlı,1995:18; Birge,1991:104). Alevî-Bektaşî edebiyatı,

* 1.Uluslar arası Hacı Bektaş Velî Sempozyumu Bildirileri,27-28 Nisan 2000, Ankara, 2000, s.408-434

gelenekleriyle, ifadesiyle, terminolojisiyle şuh ve müstehzi edasıyla, irfanı ve inancıyla orijinal bir edebiyattır. Bu özellikleriyle diğer edebiyatlardan kolaylıkla ayırdedilir.

Alevî âşıklar tasavvufu kendi anlayışlarına göre yorumlarlar. Şiirlerine neşve hakimdir (Levend,1993:25). Bu edebiyatta 12 imamı anlatan düvazde denilen şiirler, Hacı Bektaş Velî, Abdal Musa ve Alevî-Bektaşî ulularını öven, onların menkıbevi yaşamlarını, kerametlerini anlatan yaşama biçimlerini yansıtan, farklı giyim kuşam özellikleri hakkında ipuçları veren nefesleri vardır. Aleviler genellikle 11'li hece ölçüsüyle, bir bölümü 7'li, 8'li heceyle yazılmış olan ve dörtlüklerden oluşan bu şiirlere "ayet, deyiş", Bektaşiler bazen "nutuk", fakat genel olarak "nefes" adını verirler. Ayrıca yaradılışın başlangıç ve sonu, varlığın nereden gelip nereye gittiğini konu edinen şiirlere de "devriye" adını verirler (Gölpınarlı,1995:35; Levend,1993:35; Birge,1991:104; Er,1998:1). Bunlarda nükteli eleştiri olarak özelliklerdendir. Alevî âşıkların yetişmesinde Ayin-i Cemlere katılmalarının ve Alevî-bektaşî edebiyat örneklerini dinleyerek ilk bilgileri almalarının rolü büyüktür. Ayin-i Cemlerin başlamasından Önce "muhabbet" deyişlerinin söylendiği ya da âşıkların kendi deyişlerini okudukları bir bölüm vardır. Deyişlerin yanı sıra bu bölümde sohbetler de yapılmaktadır. Bu âşıklar kendilerine "Cem âşıkları" adını vermektedirler. Âşıklar, öğüt verme, Alevî-Bektaşî yolunun kurallarını hatırlatma amacıyla öğütleme türünde deyişler desöylerler.

Ayin-i Cemlerde ve Balım Sultan muhabbetlerinde usta malı deyişler söylerler. Onlara göre badeli âşık olmak Hak vergisi, lütuf olarak kabul edilir. Bu geleneğe mahlaslar genellikle bağlı buldukları postnişin tarafından verilir. Ayin-i Cemlerde âşıkların adları geçtiğinde ceme katılanlar saygıyla onlara niyaz ederler. Alevî âşıklar, cemevlerinde düğünlerde, Hacı Bektaş Velî törenlerinde Görgü Cemlerinde, Balım Sultan muhabbetlerinde biraraya gelerek geleneği sürdürürler. Anadolu Aleviliği, yaşama biçimi olarak bir kültür, düşünce biçimi olarak bir felsefe, duygu biçimi olarak bir inanç olma özelliği taşır.

ÂŞIK KEDERİ

Âşık Kederi, 13-14 yaşlarında bir kızı sever. Kızı vermeyeceklerini anlayınca sazını alıp gurbete çıkar, âşığın deyimiyle sevgisini tele döker. Âşığın, Âşık Kerem'in hikâyelerini dinleyerek sazlı türkölü ortamda yetişmesi âşıklığa başlamasında etkili olmuştur. Âşık usta yanında yetişmiştir.

Saz çalmakta ve şiir söylemekte yol gösterdiği için Âşık Haydar Aslan'ı ustası kabul eder. Alevî geleneğine bağlı olan Kederi, saza ayrı önem verir. Âşık badeli âşıklığa inanmıyor, âşıklığın birikim ve yetenek işi olduğunu söylüyor. Hayatı sıkıntılar içinde geçtiği için "Kederi" mahlasını kendi almıştır, ilk şiirleri güzellemelemdir, daha sonraki yıllarda toplumdaki kişisel ve toplumsal aksaklıkları konu etmiştir. Alevî zümresine mensup olduğu için deyişlerinde Alevî felsefesi ve Hacı Bektaş kültürü işlenir. Âşık Kederi günümüzde yapılan atışmalara karşıdır. Âşık eskiden atışmaların bilgi, beceri ölçmek usulüne göre yapıldığını, günümüzde ise küfürlü kelimeler kullanılarak halka saygısızlık edildiğini söylüyor. Çeşitli kültür sanat festivallerine, âşıklar bayramlarına katılan âşığın çeşitli dergilerde şiirleri yayımlanmıştır.

ÂŞIK KEDERİ'DE BİÇİM

Alevî-Bektaşî şiiri, belli kurallara, kalıplara ve belli düşüncelere bağlı bir şiir biçimidir. Ölçüde, kafiyede, ayakta, nazım biçimleri ve dilde âşık tarzı edebiyat özellikleri gösterir. Ölçü genellikle hece ölçüsü, kafiyeler çoğunlukla tek sesin benzerliğine dayanan yarım kafiyeye, nazım birimi de dörtlüktür. Âşık Kederî'nin şiirlerinde biçim geleneğin biçimidir. Şiirlerinde 11'li (2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20) ve 8'li (1, 3, 11, 12. 14) hece kalıpları kullanılır. Âşık Kederî'nin şiirleri biçim, anlam ve ahenk yönleriyle bütünlük gösterir.

ÂŞIK KEDERİ'DE USLÛP ÖZELLİKLERİ

Âşık Kederî'nin üslûbunu belirlerken, âşığın biyografisi, bağlı bulunduğu âşıklık geleneği yaşadığı dönemi dikkate alarak ve metinlerden yola çıkarak âşığın üslûbuna özgü karakteristiği ortaya koymaya çalışacağız.

Üslûbu dilden ayrı düşünemeyiz. Dil, bir edebiyatın yerli karakterinin tipik göstergesidir. Alevî-Bektaşî edebiyatının kendine özgü kavramlarını karşılayan özel bir terminolojisi vardır. Her âşığın kendine özgü bir anlatım biçimi vardır. Bu, kelime seçimi, söz dizimi ve çeşitli anlatım yollarıyla kendini gösterir. Şiirde öz ve biçim bir bütün oluşturur. Sanatçının düşünce dünyası, ruh yapısı yaratılışı, yetiştiği ortam, aldığı eğitim, içinde bulunduğu kültür ortamı, kullandığı dil ve anlatım biçimini belirler.

Kelime Kadrosu:

Âşığın şiirlerindeki kelime kadrosu âşğın üslûbunu belirlemede ipuçları verir. Bunları kullanım sıklığına göre sıralayalım.

Hak'(1/2-3, 2/4-5, 3/2, 5/1, 6/2-3-34, 7/2-3', 11/6, 16/1,19/1), Ali (9/1-3-4-5), Hacı Bektaş Velî (10/1-2-3-4-5, 18/1-2-4-5), Muhammet (9/2-3-4-5), dost (1/4, 3/1-4), eren {1/2, 9/3, 11/3, 15/1), Abdal Musa (20/1-2-3-4), Cemal {5/1, 11/1, 16/1), Yezit (8/2), hakikat (7/1, 13/5, 6/2), muhabbet (1/3, 4/1), pir(11/1, 4/5), sır (4/2, 11/5), iblis (2/1, 8/2), yol ehli (14/1-2-3-4-5), dar (2/4, 12/2), birlik (1/1), dergah (1/1), mihman 8/1), ikrar (9/1), mansur (12/2), simir (8/2), Mervan (8/1), erkân(7/1), ecel şerbeti (2/6), nefes (9/2), pir (1/3, 15/2), sırat (5/3), Pir Sultan Abdal (12/5), Hatai (12/2), Subhan (6/3), marifet (13/5), enbiya (18/1), aşk (1/2), Abdal Musa (1/1), cem (1/3), Ali (18/2), evliya (18/1), mürşit (19/2), tarikat (13/5), hakikat (13/5), arif (13/4), şeriat (13/5), Viran Abdal (12/4), sohbet (4/4), kâmil (4/2, 5/2), yakasız gömlek (2/6), suret (5/3), batın (11/7), gönül (4/1) hal (4/3) yüce sır (2/5)

Âşık Kederî'nin kelime kadrosu Alevî-Bektaşî edebiyatı'nın kelime kadrosudur. Kelimelerin seçimine dikkat edildiğinde Alevî-Bektaşî öğretisinden çok Alevî kültürünü yansıttığı gözlenmektedir.

Anlatım Şekilleri:

Âşık Kederî, Alevî-Bektaşî gelenegindeki anlatım şekillerini kullanmıştır.

1- Nasihat ve hitap yoluyla anlatım

Âşık Kederî dini ve toplumsal konularda öğüt verme, uyarma gerektiğinde bu anlatım yolunu seçer. Birkaç örnek verelim.

*Şaşkın şaşkın gezip kalma avara
Hakkı ararisen kendinde ara
Vicdanını İslah edip çek dara
İnsan ol kardeşim insanca yaşa (2/4)*

*Hakikat yoluna girmek istersen
Önce görecek bir gözün olmalı
Edeple erkânı süzmek istersen
Sevgiye bağlı özün olmalı (7/1)*

*Bir Hak kelamdır söylenen sözler
Sûret-i sübhandır gördüğün yüzler
Senden sana yakın Hak seni gözler
Hakikati gören gözünü tanı (6/3)*

*Erenler ceminde saf saf duralım
Kin İle kibirden geçelim canlar
Pirin huzurunda bir cem kuralım
Muhabbete kapı açalım canlar (15/1)*

2- Doğrudan anlatım

Âşık Kederî, öğretici özellikli şiirlerinde doğrudan anlatım kullanır.

*Kırkların ceminde erkâna girdim
Ailah bir, Muhammet, Ali diyerek
Bıdk ile bağlandım, ikrarım verdim
Allah bir, Muhammet, Ali diyerek (9/1)*

*Adım adım bir menzile varılır
Boz bulanık akan sular durulur*

*Gerçek erenlerin yeri görülür
Gören gönüldeki gözdür efendim (13/2)*

3- Tahkiye (Hikaye etme)

Âşık Kederî, dünyanın yaratılışı ve peygamberlere ait kıssaların anlatılışında hikâye etme anlatım şekline başvurur. Bir kaç örnek verelim.

*Horasan'dan uçtum Anadolu'ya
Çok ender rastlanır böyle uluya
Nurun Muhammed'e, sırrın Ali'ye
Ne kadar benziyor Er Hacı Bektaş (18/4)*

*Benliği terk edip birliğe geldim
Abdal Musa Sultan pirim hu deyu
iman aldım İkrar verdim Hak bildim
Abdal Musa Sultan pirim hu deyu (20/1)*

Anlatım Kalıpları

1- Tekrar yoluyla anlatım (Yineleme)

Âşık Kederî, geleneğin sunduğu hazır kalıp söyleyişleri, tekrarları kullanarak anlamı kuvvetlendirir. Düşüncenin şiirde pekişmesini sağlar. Bir kaç örnek verelim.

*Dinlersen kardaşım sözlerim sana
Hatırdan geçme ha geçme
insan olan değer verir İnsana
Sakın eri erden seçme ha seçme (4/1)*

*Dosta varmaz oldu yolum
Bugünlerde bu günlerde
Kırılmış kanadım
Bu günlerde bu günlerde (3/1)*

Anlam ve söz sanatıyla anlatım

Âşık Kederî, hayal ve duygu dünyasını kurarken çeşitli anlam ve söz sanatlarından yararlanmış. Bir örnek verelim.

*Şah Hatayla divan kurdum
Mansur İle dara durdum
Hakikati anda gördüm
Gerçekleri gördüm geldim (12/2)*

(Şah Hatayı ve Hallac-ı rnansur telmih ögesi olarak kullanılış.)

Atasözleri ve Deyimler

Âşık Kederî, şiirlerinde atasözlerine ve deyimlere yer verir. Atasözleri ve deyimlerle geçmişten günümüze gelen deneyim ve gözlemlerin ürünü özlü sözlerden yararlanmış. Bir kaç örnek verelim.

- - Kâmilin nişanı o güzel hulu (4/2)
- - Ele, bele, dile sahip (14/3)
- - Bel bağlama özü çürük insana (17/4)
- - Derde derman olsa namerdin suyu (4/29)
- - Kırılmış kolum kanadım (3/1)

- - Kulak vermek lâzım çıkan nefese (5/4)

Âşık Kederi'nin üslûbuna genel hatlarıyla baktığımızda şiirlerindeki kelime kadrosu Alevî-Bektaşî edebiyatın terminolojisidir. Bu şiirlerdeki termonolojiyle duygulanılan dilde bir uyum sağlanmıştır. Şiirlerde dil-anlam birlikteliği sağlanmış, anlatım açık, içten ve etkilidir. Mısra halinde redifler ve yinelemelerle anlam pekiştirilmiştir.

İçerik

Âşık Kederi'nin Alevî-Bektaşî edebiyatına giren şiirlerinde kullandığı kelimeler, terkipler, mazmunlar Alevî-Bektaşî edebiyatında çok işlenmiş tekrar edilmiş klişeleşmiş söz ve bilgilerdir. Âşık, şiirlerinde Alevî-Bektaşî kültürünü bir sistem içinde vermez. Yalnızca geleneğin aktardığı bilgiler kalıp olarak alınıp tekrarlanır. Dünyayı Alevî-Bektaşî kültürüne dayalı olarak kavrayan âşık, şiirini mistik ve metafizik bir temele dayar. Âşık Kederi'nin Alevî-Bektaşî kültürünü yansıtan şiirlerini incelediğimiz zaman belli başlı konuların işlendiğini görürüz. Bunlar, kutsal değerlere içten bağlılık, insanların iyiye, doğruya güzele ulaşmaları için çaba vd.dir.

Âşık Kederi'de Alevî-Bektaşî kültürüyle ilgili kavramlardan bir kaçını sıralayalım.

- - *Hatırdan gönülden ha geçme (4/19)*
- - *Kavga ve gıybet sen olma yakın(5/3)*
- - *Ölmeden evveli öl bana göre (5/1)*
- - *Ele, bele , dile sahip(14/39)*
- - *Kin ile kibirden geçelim canlar (15/1)*
- - *Suret-i subhandır gördüğüm yüzler(6/3)*
- - *Canını ve canı bulasın canda (13/3)*
- - *İnsan ol kardeşim İnsanca yaşa(2/2)*
- - *İdrak et nefsinle giresin cenge (9/13)*
- - *Benliği terk edip birliğe geldim (20/1)*
- - *Kırkların ceminde erkana girdim (9/1)*
- - *İman aldım ikrar verdim Hak bildim (20/1)*
- - *Muhabbete kapı açalım canlar (15/1)*
- - *Hak Muhammet Ali mihman burada (16/2)*

Âşık Kederi'nin şiirlerinden örnekler verelim.

*Bir idik şimdi bin olduk
Sevgiyle gönüle dolduk
Aşk ile biz Hakk'ı bulduk
Abdal Musa dergahında (1/2)*

Âşık ilahî aşkla, Abdal Musa dergâhında Allah'ı bulduğunu söyler.

*Şaşkın şaşkın gezip gezip kalma avara
Hakkı arar isen kendinde ara
Vicdanını ıslâh edip çek dara
İnsan ol kardeşim insanca yaşa (2/4)*

Kederi, insanları uyarak Allah'ı kendi benliğinde bulmak için vicdanın ıslah edilip Ayin-i

Cemlerdeki gibi dara, sigaya çekilmesi gerektiğini söyler.

*Kavga ve gıybet sen olma yakın
Cahil ile sohbet etme ha sakın
Aynayı alıp da kendine bakın
Sıratı surette bul bana göre (5/3)*

Kavgadan dedikodudan ve cahillerden uzak durmalıdır. Ayna'da kendine bak,Allah'a varma yolu insandan kendini tanımaktan geçer.

*Bir Hak kelimadır söylenen sözler
Suret-i subhandır gördüğün yüzler
Senden sana yakın Hak seni gözler
Hakikati gören gözünü tanı (6/3)*

Söylenen sözler Allah sözü, görülen yüzler Allah yüzüdür. Allah seni gözlemektedir, hakikati gören gözünü tanı

*Kırkların ceminde erkana girdim
Allah bir Muhammet A'i diyerek
Sıdk ile bağlandım ikrarım verdim
Allah bir Muhammet Ali diyerek (9/1)*

Âşık, Alevilik yoluna bağlanmış Allah, Muhammet, Ali üçlemesiyle İkrar vererek yol eri olduğunu söyler.

*Geldik erenler cem'ine
Hû de muhabbet demine
Şöyle vahdet alemine
Şad olup girmeye geldim. (11/2)*

Âşık erenler cemine, muhabbet demine gelerek vahdet alemine girmek ister.

*Adım adım bir menzile varılır
Boz bulanık akan sular durulur
Gerçek erenlerin yeri görülür
Gören gönüldeki gözdür efendim (13/2)*

Ancak gönül gözüyle görenler menzile varır.

*Kardeşlik bağı musahip
Tüm insanı kardeş sayıp
Ele bele dile sahip
Hali olur yol ehlinin (14/3)*

Yol ehli, eline, beline , diline sahip olmalıdır.

*Eri erden seçmek gaflettir gaflet
Kişi vicdanından bulsun adalet
Tefrika edene edelim lanet
Nifak sokanlardan kaçalım canlar (15/2)*

İnsan ayırmak insana yakışmaz, yol eri adaleti vicdanında bulur. Söz taşıyanları lanetleyip, nifak sokanlardan kaçmalı.

*Benliği terk edip birliğe geldim
Abdal Musa Sultan pirim hu deyu
İman aldım ikrar verdim Hak bildim*

Abdal Musa Sultan pirim hu deyu

Âşık benliği terk edip birliğe katılma yolunun Abdal Musa kültüründen geçtiğini söylüyor.

SONUÇ

Âşık Kederî, Adana âşıklık geleneğinde, Alevî-Bektaşî edebiyatı geleneğine bağlı şiirlerin yanı sıra dilden ve telden âşık tarzı şiirler de söyleyen önde gelen âşiklerdendir. Geleneğe uygun 11'li, 8li hece ölçüsüyle şiir söyleyen Kederî, şiirlerinde biçim, ahenk ve anlam bütünlüğünü sağlayan usta bir âşıktır.

Âşığın kelime kadrosu, anlatım şekilleri ve kalıpları geleneği yansıtır. Dünyayı Alevî kültürüne göre kavrayıp değerlendiren âşık, şiirlerini mistik ve metaforik bir temele dayar. Onun şiirlerinde Alevî usul, adap, erkan ve öğretisinin anlatılmasından çok Alevî kültürü işlenir.

Âşık Kederî Alevilik kültürünü yaşama biçimi olarak almıştır. Bütün duygularıyla inanan bir insan özelliği taşır. Bu özelliği, sevgi dolu, bütün insanları kucaklayan, erdemi ilke edinmiş insan olmak gerektiğini anlatan şiirlerine yansımıştır. Âşığın bu konuları işleyen şiirlerinde insanların tamamını kucaklayan bütün insani değerleri görüyoruz.

Âşık Kederî bir çok şiirinde ölmeden önce ölmek, yani yaşarken nefisini öldürme düşüncesini işler. Alevî kültüründeki "Hak ademdedir. Hak'ın cemali insanın yüzündedir". düşüncesiyle İnsana yönelme, gönül denilen cevherde aşkı bulma düşüncesi öne çıkarılır. Âşık Alevî-Bektaşî inancındaki "Ruhun ölümsüzlüğü esastır ölüm Hakka teslim olma, Hakka yürümektir, her ne ararsan kendinde ara, düşüncesiyle gelenekteki dünyaya ve insana bakışı şiirlerinde işler.

Âşık Kederî deyişlerinde Alevî kültürüyle ilgili düşüncelerini şöylece sıralıyor; Alevî felsefesi, sevgi ve hoşgörüdür. Allah insanı kendi nurundan yaratmıştır, insanı sevme Allah'ı sevmedir (2.deyiş). Âşıklar halkın dili, gözü kulağıdır (3.deyiş). Halden bilenle sohbetten kaçılmaz (4.deyiş). Can gözü (gönül gözü) açık olanlar olanları önceden düşünür (6.deyiş). Allah'ın verdiği canı Allah alır (8 deyiş). İki dudağın arasından çıkan Hak nefesidir. Söz pişmeden dudaktan çıkmamalı (13.deyiş) inci, mercan gevher dizmek pişkin sözdür (19deyiş). Erenler cemi Muhammet ah postuna oturan mürşidin canlara Alevilik kültürünün öğretildiği yerdir (15) deyiş). Hak nasip, pir himmet ederse âşıklar çalıp söyleyerek halkın sevgisine layık olmaya çalışır (16. deyiş).

Âşık Kederî şiirlerinde, Alevilik yolunun sevgiyle gönüle dolmak olduğunu, insanın sonsuzluktan gelip sonsuza gittiğini, dünyanın geçici olduğu düşüncesini, güzel huyun olgun insanın belirtisi olduğunu, haksızlık yapılmamasını, kadının erkekle eşit olduğunu, benliği bırakıp birliğe girmenin gerekli olduğunu vb. konu edip işleyerek günümüz Alevî-Bektaşî edebiyatının sürdürücüleri arasında yerini almıştır.

Âşığın şiirlerini tasavvufî şiirlerden çok inançlar bütünü olan Alevî kültürünün yansıtan şiirler olarak değerlendirebiliriz. Âşık Kederî'nin şiirleri günümüz âşıkları gibi gelenekteki inançları usul erkan ve ayinleri anlatan şiirler olmaktan çıkıp bütün insanları çevreleyecek bir boyut kazanmıştır. âşıқта vahdet-i vücud geri planda olup, Hakka sevgiyle ulaşılabileceği düşüncesi içten bir üslupla anlatılmıştır. Âşığın bu şiirlerinde

lirizm doruk noktasındadır, buluşları canlıdır, âşık hayata bağlıdır.

Bu bildirimizle Âşık Kederî'nin günümüz Alevî-Bektaşî edebiyatındaki yerini belirlemeye çalıştık. Bu araştırmamızla ileride yapılacak Türkiye Alevî-Bektaşî edebiyatını her yönüyle İnceleyecek olan çalışmaya katkı sağlamayı amaçladık.

KAYNAKLAR:

- Artun, Erman (1996), Adana Âşıklık Geleneği (1966-1996) ve Âşık Feymani, Adana.
- Artun, Erman (Özel Arşivi), Âşık Kederî, no:39
- Birge, John Kingsley (1991), Bektaşî Tarihi, İstanbul.
- Cinemre, Levent-Figen Akşit (1995), 100 Soruda Tarih Boyunca Alevilik ve Aleviler, İstanbul.
- Er, Piri (1998), Geleneksel Anadolu Aleviliği, Ankara.
- Eröz, Mehmet (1977), Türkiye'de Alevilik-Bektaşilik, İstanbul.
- Eyüboğlu, İsmet Zeki (1993), Bütün Yönleriyle Bektaşilik, İstanbul.
- Fırlalı, Ethem Ruhi (1993), Çağımızda İktisadi İslam Mezhepleri, Ankara.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (1992), Alevi-Bektaşî Nefesleri, İstanbul.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (1995), 100 Soruda Tasavvuf, Gerçek Yay., İstanbul.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (1995), Pir Sultan Abdal, İstanbul.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (1997), Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri, İstanbul.
- Gülvahaboğlu, Adil (Tarihsiz), Hacı Bektaş Veli, Ankara.
- Güvenç, Bozkurt (1993), Türk Kimliği, Kültür Tarihinin Kaynakları, Ankara.
- Kırkinci, Mehmet (1994), Alevilik Nedir?
- Levend, Agah Sırrı (1993), Halk ve Tasavvufî Halk Edebiyatı, Halk Ozanlarının Sesi Dergisi, S.5, Ankara.
- Melikoff, İrene (1994), Uyur İdik Uyardılar, Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları, İstanbul.
- Ocak, Ahmet Yaşar (1984), Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkıbeleri, Ankara.
- Ocak, Ahmet Yaşar (1995), Anadolu Heterodoks Türk Sufiliğinin Temel Taşı, Hacı Bektaş Veli Düşüncesinde Hoşgörü, Ankara.
- Öztürk, Yaşar Nuri (1992), Tarih Boyunca Bektaşilik, Yeni Boyut Yay., İstanbul.
- Selçuk, Güngör (1999), Âşık Kederî, hayatı-Şiirleri, Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Adana.
- Sümer, Ali (Hacı Bektaşî Veli Düşüncesiyle Hoşgörü, Yunus Emre, Nasrettin Hoca ve Hacı Bektaşî Veli Düşüncesinde Hoşgörü), Ankara.
- Thema Larousse (1993), Alevi-Bektaşî Edebiyatı, C.6, İstanbul
- Turgut, Osman (1995), Adana'da Âşıklık Geleneği ve Yaşayan Adanalı Âşıklar, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.